

הרחקות בין הבעל והאשה בתקופת הנידות

א. פתיחה

דיני נידה הם מן החמורים והמסובכים בעולמה של ההלכה, וניכרים בהם רבדים שונים של התפתחות, מן הקולא אל החומרא, בכל התקופות. במאמר זה נעסוק בדיני הרחקות בין הבעל ואשתו בתקופת הנידה על פי ההלכה, וזאת מבלי להתייחס למנהגי הרחקה רבים - מהם בעלי אופי קיצוני מאוד - שנבעו מאמונות עממיות שונות בנוגע למהותה הביולוגית של התופעה, ולסכנות הכרוכות בה¹.

חתנים וכלות אשר לומדים הלכות נידה לפני חתונתם, מוצאים כי דיני הרחקות תופסים חלק נכבד בספרי הקיצורים המקובלים². ברם, הלומד הלכות אלו מהמקורות, מוצא כי חלה התפתחות רבה עם השנים בנושא זה, בעיקר לצד החומרא. הבעייתיות הגדולה בחיבורים אלו היא, שהם מביאים דיני תורה, דיני התלמוד, חומרות ראשונים ואחרונים, ומנהגים, בלי לחלק ביניהם, ועלולה לצאת מדבר זה תקלה גדולה, במיוחד בדורנו, מכיון שאין הכל בקיאים, ורואים איסורי תורה ומנהגים בשורה אחת, ומתוך שאין מנהגים מסוימים נשמרים על ידם, באים לזלזל בעיקר הדין.

במאמר זה ברצוני לסכם את דיני ההרחקות שמדאורייתא ומדרבנן עד להוספות האחרונים, כדי שהדבר יהיה לתועלת הלומדים והמלמדים, בבואם ללמוד ולהציג את הנושא לפני

1. בענין זה נכתב רבות. ראה תשובות הרמב"ם, מהדורת יי בלאו, ירושלים תשמ"ו, ח"א סי' קיד וח"ב סי' שכ; פירוש הרמב"ן על התורה בראשית לא, לה; רמ"א יו"ד סי' קצה סוף סעיף יז; 'פתחי תשובה' שם ס"ק ט; רמ"א או"ח סוף סי' פח. וראה ידידיה דינרי, מנהגי טומאת הנידה - מקורם והשתלשלותם, 'יתרביץ' מט (תשמ"מ), ע' 302-324; ישראל תא-שמע, הרחקות נידה באשכנז הקדומה: החיים והספרות, 'סידרא' ט (תשנ"ג), ע' 163-170.

2. נציין כאן חלק מהספרים המקובלים: 'טהרת בת ישראל', הרב קלמן כהנא, ירושלים תשל"ט, דיני הרחקות הינו הפרק הראשון בספר; 'דרכי טהרה', הרב מרדכי אליהו, ירושלים תשמ"ו, הפרק העוסק בדיני הרחקות הינו אחד מהארוכים בספר; 'טהרת עם ישראל השלם', הרב שאול וגשל, ירושלים תשנ"ב, דיני הרחקות הוא הפרק הארוך ביותר.

החתונה. זאת נעשה על ידי בירור הנקודות העקרוניות, ואיסוף החומר בנושא עד כמה שידנו מגעת. בסופו של המאמר ננסה להעלות סברה לסיבת ההוספות הרבות של חומרות בנושא בדורות האחרונים, תוך התייחסות למשמעות האקטואלית של הדברים.

ב. נגיעה בניה

חייב אדם לפרוש מאשתו בימי טומאתה עד שתספור ותטבול. עיקר האיסור הינו איסור ביאה, וזהו איסור תורה.

בנוסף לכך נאסרו דברים אחרים, אשר נועדו בעיקר למנוע מלהגיע לביאה. נחלקו הראשונים ביחס לתוקף חיוב ההרחקה. הרמב"ם (ספר המצוות' ל"ט שנג) כתב: "האזהרה שהזהרנו מלהתענג באחת מכל העריות ואפילו בלא ביאה, כגון החיבוק והנישוק וכיוצא בהן ממעשי ההתעלסות..."³, ומקורו בספרא ויקרא יח, יט, שמחלק בין "לא יגלה" ו"לא יקרבו", שאלו שני איסורים נפרדים. הרמב"ן בהשגות לספר המצוות' חולק, וסובר שרק קרבה של גילוי עריות אסורה מהתורה, ושאר הקריבות כמו חיבוק ונישוק אסורות מדרבנן בלבד⁴. היבית יוסף' (יו"ד סי' קצה) הביא תשובת הרמב"ן שדן במישוש הדופק של אשה חולה ע"י בעלה, וכתב הבי"י שהרמב"ן מתיר במצבי דחק דוקא לפי שיטתו שאיסור נגיעה הוא מדרבנן, אך לרמב"ם שאיסור נגיעה הוא מהתורה - אסור למשש את הדופק לאשתו בשום אופן. אך נראה שלא מצאנו בשום מקום, אף לא בדברי הרמב"ם הסובר שהרחקות הן מן התורה, שנגיעה ללא כוונת חיבה אסורה מן התורה. הרמב"ם כתב בכל המקומות חיבוק ונישוק דוקא, ולא נגיעה. אמנם, יש שאף בלא נגיעה עוברים על איסור תורה, כגון ברמיזה וכד' כאשר הדבר הוא לשם הנאה ומביא לתשמיש⁵, וכמובן גם נגיעה שכזו אסור מן התורה, אך

3. שיטת הרמב"ם אחת היא בכל כתביו, שגם בלא נגיעה אפשר לעבור על לאו מהתורה. בגלל חילופי גירסאות נציין כאן אף את דבריו במקומות אחרים. בהקדמה ל'משנה תורה', במנין המצוות הקצר ל"ט שנג, כתב: "שלא לקרב לעריות בדברים המביאים לידי גילוי ערוה, כגון חיבוק ונישוק ורמיזה וקפיצה..."; במנין המצוות בפתיחה להלכות איסורי ביאה: "שלא יקרבו אדם לאחת מכל העריות, ואף על פי שלא בעל"; בהלי איסורי ביאה כא, א: "או שחיבק ונישק דרך תאוה ונהנה בקרוב בשר - הרי זה לוקה מן התורה"; פיהמ"ש סנהדרין ז, ד: "והבא על ערוה... או שנישק אחת מן העריות או שחיבק או שנגע באבר מאבריה כדי ליהנות... וכן המצחק עם אחת העריות, והשחוק עמה והקריצה בעין לשם תענוג - כל זה אסור, והעושה אותם חייב עליהם מלקות".

4. הרמב"ן מבסס את שיטתו על הדיון בשבת יג, ב, שהואיל ולא הקשו על ר' פדת מהספרא משמע שאין הוא הלכה. מקום זה מהווה דוגמא עקרונית למחלוקות בין הרמב"ם והרמב"ן במנין המצוות, שהרמב"ם מעדיף פעמים רבות מדרש הלכה מפורש על פני משא ומתן תלמודי, ראה אברהם פיינטוך, 'פיקודי ישרים' על ספר המצוות לרמב"ם, מעליות תשנ"ב, ע' תקו-תקח.

5. ראה לעיל הערה 3.

סתם נגיעה גם הרמב"ם לא אוסרה מדין תורה. וכן כתב בשו"ת 'פני יהושע' ח"ב סי' מד, שלדעת הרמב"ם בלא חיבוק ונישוק אלא בנגיעה בלבד אין בה איסור תורה⁶. וכן דעת הסמ"ג (ל"ת קכו), הרדב"ז (ח"ד סי' ב), ועוד.

והנה יש לעני"ד ראייה מפורשת שלדעת הרמב"ם נגיעה בנידה שאינה אשתו שלא לכוונת הנאה מותרת אף לכתחילה, אך מקור מפורש זה לא מצוי בסוגיה הנלמדת, ועל כן הוא מועד להישכח. המקור הוא בפירוש המשנה פרה ג, ז, כאשר הרמב"ם מסביר את המחלוקת בין הצדוקים לחכמים ביחס למי שמתעסק בפרה אדומה, שהצדוקים דרשו מעורבי שמש, והחכמים מסתפקים בטבולי יום, לכן להוציא מדעתם של צדוקים היו מטמאים את העוסק בפרה אדומה בטומאת ערב מן התורה, ואחר כך היה טובל ומתעסק בפרה האדומה. הרמב"ם כותב שם: "כבר קדם שהם היו מטמאין אותו, כגון שיגע בשרץ או בנידה וכיוצא בכך, ואחר כך מצווים עליו לטבול...". כלומר, מחייבים אותו לגעת בנידה! ובהלכות פרה אדומה (א, יד) כתב: "מטמאין את הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו", ולא הזכיר נידה, כי שרץ נזכר בפירוש בגמרא חגיגה כג, ב, ונידה לא, ודרכו של הרמב"ם להביא ב'משנה תורה' רק דברים המפורשים בתלמוד.

ומה שכתב הרמב"ם בהל' איסורי ביאה (יא, יח): "ולא יגע בה אפילו באצבע קטנה" - הדברים אמורים באשתו נידה דוקא, כשאר ההלכות שם, ובאשתו הרחיקו יותר, כי יש יותר חשש שיבוא עליה.

ומה שכתב היבית יוסף שהיתרו של הרמב"ן למדוד את הדופק לאשתו הוא דוקא לשיטתו ולא לשיטת הרמב"ם - ניתן לנסות להסביר זאת בכך שלא מדדו את הדופק כפי שמוודדים בימינו, ביד, אלא באזור הלב ושאר מקומות מכוסים⁷.

לסיכום: נגיעה באשתו נידה ללא כוונת חיבה אסורה מדרבנן, ובאשה שאינה אשתו יש לכל היותר איסור דרבנן, וזאת לדעת רוב הראשונים (כולל הרמב"ם).

ג. הרחקות מדין הגמרא

ניגש עכשיו לפירוט ההרחקות הנזכרות בדברי חז"ל, בראשונים ובאחרונים. ההרחקות מדין התלמוד הן:

6. והוסיף שם שאפילו בכוונת חיבה אין בנגיעה איסור תורה. וראה בשו"ת 'בני בני' לרב יהודה הנקין, ח"א סי' לז, שביאר שם את הענין באורך כתשובה למאמרו של הרב שלמה אבינר, 'ריקודים והלכות צניעות', 'המעין' תשרי תשל"ח עמ' 3-16 וטבת תשל"ח עמ' 54-68.
7. כך הציע הרב הנקין (רי' הערה 6). והוסיף שם להראות שדברי הרשב"א (בתשובה המיוחסת לרמב"ן) כוונתו כלפי רבינו יונה (רבו) ולא כלפי הרמב"ם, כי לרבינו יונה יש שיטת יחיד בין הראשונים לפיה נגיעה היא איסור תורה, והב"י חשב שהתכוון לרמב"ם ולפיכך כתב את דבריו.

א. אבות דרבי נתן פרק ב: "איזהו סייג שעשתה התורה לדבריה? הרי הוא אומר 'ואל אשה בנידת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה'. יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים? תלמוד לומר 'לא תקרב'. יכול תישן עמו בבגדיה על המיטה? תלמוד לומר 'לא תקרבי'. וכן פסק הרמב"ם (הלי איסורי ביאה יא, יח-יט): "ואסור לאדם שידבק באשתו בשבעת ימי נקיים, אף על פי שהיא בכסותה והוא בכסותו. ולא יקרב לה, ולא יגע בה אפילו באצבע קטנה... ולא יגע בבשרה מפני הרגל עבירה". כלומר, אסורה כל נגיעה גופנית⁸, וכן אסורה שינה באותה המיטה. הלכות אלו נלמדות גם מהמעשה של אשת אותו התלמיד במסי' שבת יג, ב. וכדברים אלו פסק השו"ע (קצה, ו). כוונתנו באותה מיטה ממש (שאר החומרות כמו מיטות נוגעות וכו' אין מקומן כאן וידונו במקומן). אמנם התשב"ץ (חי"ג סי' נח אות ו) כתב שאם המיטה רחבה ביותר שאין חשש שיגעו אחד בשני - אין לאסור⁹, אך לא קיימא לן הכי, ובמיטה אחת לעולם אסור.

ב. כתובות סא, א: "אמר רב הונא: כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נידה עושה לבעלה, חוץ ממיזיגת הכוס והצעת המיטה (בפניו - העמדת רבא שם) והרחצת פניו ידיו ורגליו", ובמילים אלו פסק הרמב"ם (יא, יט).

מזיגת הכוס - "שמואל, מחלפא ליה דביתהו בידא דשמאלא" (שם), ופסק הרמב"ם (הלי אישות כא, ח): "מזיגת הכוס ואינה נותנת אותו בידו כדרכה תמיד, אלא מנחת אותו כל הארץ או על הכלי, והוא נוטלו"¹⁰. והנה ברור כי דין הגמרא על מזיגת יין דווקא (סתם כוס היא כוס יין, ומזיגה היא מזיגת יין עם מים) ולא שאר משקים (רשב"א, הגה"מ, הובאו בב"י), וכן פסק בשו"ע (קצה, י). הרמ"א שם הוסיף כי האיסור בפניו בלבד (כדין הצעת המיטה), אך שלא בפניו - מותר. לסיכום: מזיגת כוס של יין אסורה, אך מותר למזוג שלא בצורה ישירה לתוך הכוס שבידו, או על ידי שינוי. וכן יש אומרים שמותר למזוג שלא בפניו.

הצעת המיטה - התוספות (ד"ה והצעת) מסבירים שהסיבה לאיסור היא שמעשה זה מביע חיבה. מטעם זה יוצא כי מותר להציע כרים וכסתות, שאין זו דרך חיבה. וכן פסק השו"ע

8. ברור כי איסור הנגיעה הינו מדרבנן בלבד, שהרי הרמב"ם מנמק את האיסור 'מפני הרגל עבירה'. יצוין כי בנושא זה מתנסח הרמב"ם בסגנונות שונים: "שמא יבוא לידי עבירה" (יא, יט); "מפני הרגל עבירה" (שם בהמשך ההלכה); "שמא ירגיל לעבירה" (כא, ד); "גזירה משום הרהור שמא יבוא לבעול" (אישות כא, ח); ובענין דומה: "מחשש גלגול עבירה, ושמא יתן עיניו בה ויבוא עליה והיא בכרת" (פיהמ"ש שבת א, ג). נראה כי טעמו שאיסור שינה במיטה אחת הוא מחשש שמא יגע. אך הטעם על פי הרמב"ם הוא שמא יבוא לידי עבירה, אף אם אין נגיעה.

10. הב"י כתב כי הרמב"ם אוסר מזיגת הכוס גם על ידי שינוי, משום שבהלי איסורי ביאה (יא, יט) סתם ולא חילק, אך נראה ברור שהרמב"ם סמך על מה שכתב בהלכות אישות, וכך הקשה על הב"י בילחם ושמלה' ס"ק י.

בסעיף יא, והסביר שזהו טורח. בהצעת המיטה לא מצאנו את ההיתר המופיע במזיגת הכוס, שעל ידי שינוי מותר, והסביר הראב"ה שבהצעת המיטה יש קירוב דעת ביותר ולא הקלו. רחיצת פניו ידיו ורגליו - אסור למזוג על גבי ידיו ורגליו מים אף על פי שאינה נוגעת בו, ובודאי שאסור לרוחץ גופו ממש. וכך פסק השו"ע בסעיף יב, ואפילו המים צוננים.

ג. משנה שבת א, ג: "לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה". גמרא שם יג, א: "תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר: בוא וראה עד היכן פרצה טהרה בישראל, שלא שנינו לא יאכל הטהור עם הטמאה אלא... ", ונחלקו הראשונים במה האיסור. הרמב"ם (יא, יח) כתב: "לא יאכל עמה בקערה אחת", והראב"ד שם השיג: "אנו נוהגים אפלו על שולחן אחד". הרא"ש העמיד את דברי הראב"ד בזמן שכל אחד אוכל על שולחן קטן (מעין מגש אישי), אך כיום שכולם אוכלים על שולחן אחד גדול - מותר, אך צריך לעשות היכר כדרך שעושים שניים שאחד אוכל חלבי והשני בשרי. השו"ע (סעיף ג) פסק כרא"ש, שיש צורך לעשות היכר, אבל הט"ז (ס"ק א) כתב שצריך לחם או קנקן שלא עושים בו שימוש באותה הארוחה. הרמ"א פוסק שאם בדרך כלל הזוג אוכל באותה קערה, ובזמן נידתה כל אחד אוכל בקערה בפני עצמה - אין צורך בהכר נוסף. אם ישנה קערה מרכזית וכל אחד מוריד לצלחתו - לא נחשב שאוכלים מאותה קערה (ט"ז ס"ק ב), אך אסור לאכול ישירות מהקערה המרכזית. שינוי מקומות הישיבה הקבועים נחשב היכר (רבנו ירוחם, הובא בב"י, וכן ב"סדרי טהרה"). אם בני בית נוספים אוכלים עם הזוג, יש להקל ללא שום היכר (מהריק"ש).

לסיכום, אלו בלבד הם האיסורים הנזכרים בגמרא: נגיעה; שינה במיטה אחת; אכילה יחד (יש אומרים על שולחן אחד ללא היכר, ויש אומרים שרק באותה קערה אסור); מזיגת כוס יין על ידי האשה כאשר הכוס ביד בעלה; הצעת מיטת בעלה בפניו; רחיצת פניו ידיו ורגליו.

ד. חומרות מזמן הראשונים

● תוספות כתובות סא, א (ד"ה מחלפא) כתבו בשם 'מחזור ויטרי' (עמ' תרח) שרש"י היה נוהר מלתת מפתח מידו לידה. למרות שבגמרא כתוב בפירוש שרק יין אסור, החמירו בכל דבר מחשש שמא יגע בה. המאירי (כתובות ד, ב) כתב שמותר להושיט כל חפץ חוץ מיין, והוסיף כי יש אומרים שכל החפצים אסור להושיט "ובאמת שחומרא גדולה היא, והנוהג כן תבוא עליו ברכה, אלא שאין לדבר זה הכרח מכח ההלכה".

השולחן ערוך (קצה, ב) פסק חומרא זו בלשון: "ולא יושיט מידו לידה שום דבר, ולא יקבלנו מידה, שמא יגע בבשרה". יצוין כי לא כתב השולחן ערוך לשון איסור, אלא "לא יושיט... ", דהיינו דרך סייג, גדר והרחקה, ונפקא מינה להקל במקום שיש קצת צורך, כדלהלן. וכתב בספר 'תורת אמת' (יו"ד ס"י קצה): "וגם הבית יוסף הביא דברי הרמב"ם להיתר, וכן עיקר ואמת ויצב, כי מנין לנו לחדש גזירות והרחקות מדעתנו אחר חתימת הש"ס לגזור על

איסור הושטה מיד ליד. ואף על פי שרש"י היה נזהר, נראה שנהג כן לרוב חסידותו וקדושתו, ולא נתכוון לקבוע הלכה לדורות לאיסור, אלא שמכיון שיצא מפה קדוש ראוי להיזהר בזה".

● כתוצאה מחומרתו של רש"י כתב המהר"ם מרוטנבורג על הנוהגים לזרוק מפתח או מעות מידם אל יד נשותיהם בימי נידתן שראוי לגעור בהם. ואילו המהריק"ש כתב: "ועל ידי זריקה אין להחמיר, ובלבד שלא יהיה דרך שחוק", אך הרמ"א (סוף סעיף ב) הביא חומרא זו. וכבר הגיעו מחומרא זו לדברים מוזרים, שהיכרתי ופלת'י, היחכמת אדם' ועוד רצו להקל בזריקה כלפי מעלה, והיסדרי טהרה' (ס"ק ד) אסר גם דבר זה, ולכאורה אין לדבר סוף.

● הטור (סי' קצה) כתב בשם ספר המצוות שאסור לבעל לשתות מכוס ששתתה בו אשתו, אלא אם כן מישהו הפסיק ביניהם. והמרדכי כתב (שבת סי' רז) שמותר אם הורקה הכוס לכלי אחר. כנגד שיטות אלו מצאנו בשיטה מקובצת למסכת כתובות סא, א בשם תלמידי רבינו יונה שלשתות עמה בכוס אחת ולאכול עם אשתו בשלחן אחד, לא מצאנו איסור מפורש בתלמוד.

השולחן ערוך (סעיף ד) פוסק חומרא זו, והרמ"א מביא את ההיתרים כשאחר הפסיק ביניהם או הורקה לכוס אחר. כמו כן אם אינו יודע שכוס זו של אשתו - מותר לו לשתות, והיא אינה צריכה להודיעו. לאשה מותר לשתות מכוס שהתחיל בעלה, וכמו כן מותר לבעל לשתות אם אשתו הלכה למקום אחר. על בסיס דין זה הוסיפו האחרונים כמה חומרות, וידונו במקומם.

● כתב הרשב"ד ב'בעלי הנפשי' (עמ' כט) בשם רב האי גאון שאסור לבעל לשכב על מטת אשתו בזמן נדתה, והביאו הרא"ש נידה סי' ב (ויש שפקפקו לומר שאי אפשר ללמוד דין זה מדברי רה"ג). והוסיף הרשב"א ב'תורת הבית' (קסד, א) שדברי הרשב"ד נראים, שהרי אפילו להציע מיטתו בפניו אסור מפני הרגל עבירה, כל שכן לשכב על מיטתה שיש יותר הרגל. והמאירי חולק, וכתב (בסוף פרק ט מנידה) שחומרא יתירה היא.

הטור כתב: "ולא ישב במיטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה", וטוען הב"ח שזו טעות סופר וצריך לגרוס 'לא יישן'. הטי"ז (ס"ק ו) חולק על הב"ח ואוסר גם ישיבה בלבד, וכן כתב ב'תורת השלמים' ס"ק ז. הש"ך ב'נקודות הכסף' סובר כב"ח, ודחה את דברי הטי"ז, וכן דעת היסדרי טהרה'. ב'חידושי הגהות' על הטור העיר כי הנוסח הנכון הוא כפי שמופיע בטור (לא ישב), וראייתו שמצא כן בפירוש ב'ספר היראה' לר' יונה.

השולחן ערוך (סעיף ה) פסק להחמיר כגירסת הטור.

● המרדכי בשבת (פרק א סי' רלח) כתב: "בספר צפנת פענח כתב בשם רש"י שאסור לישב על כיסא או ספסל ארוך שאשתו נידה יושבת עליו". והוסיף ב'ארחות חיים' (חלק ב ע' קטו): "ואסור לישב בספסל שהיא יושבת, אם אינו קבוע שתוכל לנענעו אנה ואנה. ויש מתירים אם יש אדם אחר מפסיק ביניהם". 'תרומת הדשן' (סי' רנא) התיר לנסוע עם אשתו נידה בעגלה אחת, אבל לא לטייל בגנות ופרדסים.

ה'בית יוסף' הביא דברים אלו וכתב: "וחומרא זו של ישיבת ספסל, שמעתי שנוהגים בה

האשכנזים, אבל הספרדים לא נהגו בה". ובפירוש כתוב בשיטה מקובצת כתובות סא, א: "שלא מצינו איסור אלא כששניהם יחד", וכן כתב המאירי (בסוף פרק ט). ובאמת השולחן ערוך לא הזכיר חומרא זו, אך הרמ"א (סוף סעיף ה) הביא את דברי יתרומת הדשן. וכבר האריכו בנושא זה עד אין קץ לדון במקרה שהספסל מתנדנד או קבוע, ובמקרה שנוסעים לעבודה, או אחד לעבודה והשני לטייל וכו'. ועלה על כולם ב'תחומין' חלק י ע' 288, עיין שם.

● על בסיס דין התלמוד שאוסר שינה במיטה אחת, כתב המרדכי בשבת בשם המהר"ם שצריך להיזהר בשתי מיטות ורגלי האחת נוגעות בחבירתה, ויש צורך לעשות הפסק ביניהן. והביאו הרמ"א (סוף סעיף ו), ועי' 'פתחי תשובה' ס"ק יא.

בספר 'חזקת טהרה' (מורה דרך ס"ק ו) כתב שדברי המהר"ם שלא יגעו המיטות זו בזו - חומרא יתירה היא, שמהגמרא משמע שדוקא במיטה אחת אסור, ומניין לנו לאסור אף בשתי מיטות? לפיכך אין להחמיר אלא במה שמבואר בדברי מהר"ם להדיא. אף הרב עובדיה יוסף ב'טהרת הבית' (עמ' קנד) כתב ביחס להפרדה גדולה בין המיטות: "ואין לזה כל יסוד בהלכה, והמחמיר יחמיר לעצמו, אבל אין להורות כן לאחרים, ולא תוסיפו פן תגרעו". וכן כתב ב'בדי השולחן' ס"ק קה.

● נדרים כ, א: "רבי אחא ברבי יאשיה אומר: כל הצופה בנשים סופו בא לידי עבירה, וכל המסתכל בעקבה של אשה הויין לו בנים שאינן מהוגנין. אמר רב יוסף: ובאשתו נדה. אמר ר' שמעון בן לקיש: עקבה דקתני - במקום הטנופת, שהוא מכוון כנגד העקב". והסביר הראב"ד שיש שתי דרכים להבין את הגמרא:

1. דברי ר"ל מוסיפים על דברי רב יוסף, והוא בא להקל ולומר שגם באשתו נידה אינו נענש בבנים שאינם מהוגנים אלא כשמסתכל במקום הטינופת.
2. דברי ר"ל לחוד ודברי רב יוסף לחוד, ואינם חולקים להלכה, אלא נחלקו באיזה אופן יש לפרש את הברייתא.

מכל מקום, גמרא זו עניינה דברי חסידות (יולדו לו בנים שאינם מהוגנים), כשאר המימרות בסוגיא, ע"ש, ועל כן לא ציינו אותה בין דיני התלמוד.

הרמב"ם (איסורי ביאה כא, ד) כתב: "ומותר לאדם להביט באשתו כשהיא נידה ואף על פי שהיא ערוה, ואף על פי שיש לו הנאת לב בראייה, הואיל והיא מותרת לו לאחר זמן, אינו בא בזה לדבר מכשול", ולא אסר באופן מפורש את מקום הטינופת. ברם הראב"ד השיג עליו שם שאסור להסתכל במקום הסתר, וה'מגיד משנה' כתב שכך היא גם דעת הרמב"ם, למרות שלא כתב כן בפירוש.

הטור העתיק את לשון הרמב"ם, וה'בית יוסף' הביא את הסבר ה'מגיד משנה' (וכן כתב גם באה"ע ס"י כא), ובשולחן ערוך (סעיף ז) פסק שמקום התורף אסור אך שאר מקומות מכוסים מותר. כשיטה זו סוברים גם הריב"ש (ס"י תכה) והרוקח (ס"י שיז). ברם, הגהות מימוניות

כתב בשם ראב"ן שבכל מקום מכוסה אסור להסתכל, שמא יבוא לידי הרגל עבירה. וכן משמע ב'בעלי הנפשי לראב"ד. מכל מקום אין האיסור אלא על הסתכלות והתבוננות בכוונה על מנת ליהנות, אבל ראייה בעלמא מותרת. ויש מי שרוצה לאסור אף ראייה בעלמא מפני הטעם שאין בין ראייה והסתכלות אלא כחוט השערה ('שבט הלוי', 'בדי השלחן' ביאורים עמ' ערה).

● מדין התלמוד אסורה האשה למזוג יין לבעלה. כתב ה'אשכולי' (מהד' אוירבך, ס' מט, עמ' קיז): "וחזי לן כי מה שהיא אסורה לעשות לו, גם הוא אסור לעשות לה, ואסור למזוג לה את הכוס, ואפילו לשגר לה כוס של ברכה אסור". וכדברים האלו כתב הרשב"א ('תורת הבית הקצר', בית ז' שער ב). ה'בית יוסף' כתב: "ומכל מקום נראה שכל מה שהותר לה למזוג לבעלה, כגון שאר משקים, מותר לו למזוג לה". ובחומרות מזמן האחרונים נראה כי יש מי שמחמיר אף במזיגת כל משקה על ידי האשה, ולכן על פי כללו של ה'בית יוסף' אף לגבר יהיה אסור למזוג כל משקה לאשה. וכתב על כך הרב עובדיה יוסף (טהרת הבית ע' קצא): "וכל החומרות הנ"ל אין להם יסוד על פי ההלכה, אלא דרך חומרא וחסידות יתירה למי שרוצה לקדש את עצמו במותר לו..."

ומה שכתבנו שכוס של ברכה אסור לשגר לאשתו, הסיבה לדבר שעל ידי ייחוד הכוס מראה לאשתו שהוא נותן את דעתו עליה. אך אם כל בני הבית שותים, ואף אשתו שותה אחריהם אין בכך כל איסור, כך כתבו הראב"ד והרשב"א וכ"פ השולחן ערוך סוף סעיף יג¹¹.

ביחס ליינן של קידוש כתב הרב פיינשטיין ב'איגרות משה' (יו"ד ב סוף ס' פג) שמוותר, וכן משמע מדברי ה'בן איש חי' (פרשת צו אות כד) שאסר לשלוח כוס המיוחד לה כמו בליל פסח. מכאן נלמד שכוס של קידוש בשבת ובחג שפיר דמי, כיוון שאינו מיוחד לה.

● התשב"ץ (ח"ג ס' נח אות ט) אסר לגבר לגעת בבגדי אשתו בזמן שהיא לבושה בהם. השולחן ערוך בסעיף ב כתב בסתם "לא יגע בה אפילו באצבע קטנה" (כלשון הרמב"ם), ולכאורה אין הכוונה גם לנגיעה בבגדים, כי היה לו לכתוב כן בפירוש.

● מדין התלמוד אסור לאשה ליצוק מים על גוף האיש ולרחוץ פניו ידיו ורגליו. כתב האשכול (עמ' קיז) שכפי שאסורים דברים אלו לאשה, כך אסור לגבר להרחיץ לה את פניה ידיה ורגליה. וכן פסק 'ערוך השולחן' סעיף יד. אך השולחן ערוך לא הזכיר כלל חומרא זו.

● בתשובת הרשב"א המיוחסת לרמב"ן (ס' קכז) אסר לבעל למדוד דופק לאשתו אם היא חולה שאין בה סכנה, כי איסור תורה הוא, ואפילו איסור דרבנן הוא לא מצאנו שהתירוהו בפירוש בחולה שאין בו סכנה, ואין לדמות מילתא למילתא בהיתר איסור דרבנן בגלל חולי או צער. אך הרדב"ז (ח"ד ס' ב) מתיר. והשולחן ערוך (סעיף יז) פסק לאיסור. והרמ"א כתב שמוותר אם יש סכנה בחוליה. והקשו האחרונים שזה סותר לכאורה את דברי הרמ"א בסעיף

11. שלא כדעת הישאלית יעב"ץ (ח"א ס' קכו) שהובא ב'פתחי תשובה' ס"ק יד.

הקודם, שכתב שמותר ליגע באשתו חולה להקימה ולהשכיבה ולסומכה אם צריכה הרבה לכך, ומשמע אפילו שלא במקום סכנה, והיינו משום שנגיעה שאינה של חיבה אינה אסורה מן התורה אפילו לשיטת הרמב"ם, כמו שבייררנו לעיל פסקה ב. ויש מהאחרונים שהקלו בשופי בבדיקת הדופק עפ"י הרדב"ז (יבדי השולחן' ס"ק קצח).

ה. חומרות מזמן האחרונים

- בעקבות דין התלמוד שאסור לנגוע בגופה, וחומרת הראשונים שלא לנגוע בבגדה, וכ"ש בה דרך בגד, כתב החיד"א (שו"ת 'חיים שאל' ח"ב סי' לח אות מג) שייזהרו שלא יגעו מלבושיהם זה בזה. וכן כתב 'ערוך השלחן' סעיף כ, אך לא כולם הקפידו בכך.
- 'כף החיים' סי' ד אות ח: "גם יתן דעתו שלא יקנח במפה אחת של אשתו נידה לעת האוכל... שלא ינגב במגבת אחת". וכתב עליה הרב עובדיה יוסף ב'טהרת הבית' (עמ' פח): "אין צורך להחמיר בזה... והרוצה להחמיר יחמיר לעצמו...".
- חומרות אשר מקורן באיסור הושטת חפצים: כתב החיד"א בשו"ת 'יוסף אומץ' (סי' פה) שאסור להעביר את התינוק בברית מילה מהאשה לבעל, אלא צריך ב' כריות. וב'בדי השלחן' (ס"ק כד) כתב להחמיר יותר. וקשה מאוד להבין חומרא זו, כי מעשה העברת התינוק מתבצע לעיני כל, ואף על פי שברוב המוחלט של המקרים בזמן הברית האשה עדיין אסורה לבעלה, אין מקום לפרסם דבר זה בפומבי, ועוד בזמן שמחת הברית¹².
- בדין העברת תינוק (ולאו דווקא בברית) כתב התשב"ץ (ח"ג סי' נח אות ה): "וליטול התינוק מידה נראה שמותר דחי נושא את עצמו". היפתחי תשובה' העתיק את דברי התשב"ץ, אבל כבר רצו ('שבט הלוי' יו"ד סי' צב) להגביל את דבריו בילד גדול שנושא את עצמו, ולא בתינוק

12. והפנה אותי מו"ר הרב נחום אליעזר רבינוביץ' שליט"א ל'ספר הברית' לר' משה בונים פירוטינסקי (ניו יורק תשל"ג), סי' קמט (עמ' שכב-שכג), שכתב להקל בזה מפני רצונה העז של האשה לזכות במצות הסנדקאות, או כלשונו שם: "באוות נפשה רצתה להיות סנדקת", ואם האשה כל כך מעוניינת בדבר, יש לאפשר לה. ביחס לנימוק שאין לפרסם את הדבר שהאשה אסורה לבעלה, ראה מה שהבאתי בשם ספר זה בסוף המאמר.

13. מבחינת הלכות שבת השגתו של 'שבט הלוי' נכונה, שהרי תינוק שאינו יודע להלך אסור להוציאו לרשות הרבים אף על פי שהחי נושא את עצמו. מכל מקום בענייננו כתב התשב"ץ שמותר להעביר **תינוק**, ולא ילד או קטן, ונראה שהתכוון אף לתינוק שאינו מהלך. ואף לגופם של דברים נראה שאין איסור תורה בהוצאת תינוק שאינו מהלך לרשות הרבים, מפני שהמשנה בשבת (יח, ב) אומרת: "והאשה מדדה את בנה. אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהוא נוטל אחת ומניח אחת, אבל אם היה גורר אסור", ומהגמי שם (קמא, ב) משמע שאינו איסור תורה: "אמר רבא הוציא תינוק חי וכיס תלוי בצוארו חייב משום כיס", אך לא משום התינוק! ואף הרמב"ם פסק בהל' שבת (יח, טז) ש"האשה מדדה את בנה בזמן שנוטל אחת ומניח אחת", וחייב רק במקרה שהוציא אדם כפות או חולה (שם), ואת דינו של רבא הנ"ל פסק בהלכה יז. על שיטתו של הרמב"ם בדין "חי נושא את עצמו" ראה מה שכתבתי בכתב-העת 'נטועים' (חורף תשי"ס), 'מקורות וביאורים לפירוש המשניות לרמב"ם על מסכת עבודה זרה על פי כתב יד הרמב"ם' (בדפוס).

הנישא על ידי אחרים¹³.

אם הילד בידי אשתו, כתב בשו"ת 'משיב דברים' (יו"ד סי' קי) שאסור לנשק את הילד, שיש בזה חיבה והרגל עבירה. על פי זה רצו להחמיר גם בנתינת אוכל לתינוק היושב בחיק אימו. וברור עד כמה הדברים התרחקו מהאיסור המקורי.

שו"ת 'יד אליהו' מלובלין (סוף סעיף סה): "אשה נידה שמחזיקה נר בידה, אסור לבעלה להדליק מהנר טבק לעשן, וכן אסור לו לחמם עצמו בנר שבידה...". וראה 'ערוך השולחן' סעיף ה בענין, ואין לנו להוסיף חומרות מדעתנו לומר שיש כאן סברת חיבה.

ביחס להסתכל בנר הבדלה שהאשה מחזיקה במוצאי שבת, כתב ב'איגרות משה' (יו"ד ח"ב סי' פג) שמותר, וניסה לחלק בין נר להתחמם לבין נר הבדלה.

● בשו"ת 'מנחת יעקב' (סי' יג) כתב שיש להחמיר שלא לנפוח בפיו להסיר נוצה או עפרורית מבגדי אשתו, משום שאולי כוחו כגופו דמי, ועוד שיש לאסור משום חיבה, והביא ראיה מהגמ' בכתובות (קה, ב) שיש בכך משום קירוב דעת. אך היכרתי ופלטתי (תחילת סי' קצה) הביא דברים אלו, וכתב שאין ממש בראיותיו של הימנחת יעקב, שאם כן אף מתנה בימי נידותה יהיה אסור לו לתת לה, "אלא ודאי שאין איסור אלא בקירוב דעת שיש בה חיבת ביאה, מה שאין כן בכהאי גוונא שאין להחמיר בזה. ולא תוסיפו פן תגרעו".

● בעקבות החומרא האחרונה, כתב ר' חיים פלאגיי ('מועד לכל חי'): "צריך להזהר שאשתו נידה לא תניף במניפה כנגד פניו, בבחינת ישוב רוחו, וכן להפך", וכך גם פסק היבן איש חי (פרשת צו אות כב). אך ב'טהרת הבית' כתב על חומרא זו: "ולדעתי בודאי שיש להקל בזה לכל הדעות, שאין זה דרך חיבה".

● 'שבט הלוי' (ח"ה סי' קטז) כתב שיש להחמיר שלא יקראו בספר אחד, שיש לחוש שמא יגעו זו בזו. ובשו"ת 'באר משה' (ח"ב סי' סד אות ה) כתב חומרא זו, אך נתן נימוק אחר, משום חיבה. אך תמוה כל הדין הזה שהרי הוא תלוי במציאות. אם זהו ספר גדול, אזי אין חשש נגיעה. וגם חיבה אין איסור להראות לאשתו בזמן הנידות, אלא רק חיבה המביאה להרגל עבירה (כדברי הכו"פ שהובאו לעיל).

● בעקבות האיסור על הבעל לשתות משיורי משקה אשתו (חומרא מזמן הראשונים, ספר המצוות), כתב הש"ך (סי' ט) שאסור לו לעשות כן גם אם מילאו את הכוס מחדש, כיוון שסוף סוף הוא שותה משיורי הכוס שלה. וכך גם כתב היחממת אדם ו'ערוך השולחן'. וקשה: אם מותר בשפכו את הנותר לכוס אחרת, לכאורה הוא הדין להוסיפו לכוס הראשונה, ומה חילוק יש ביניהם? ועוד: כל הדין של איסור שתייה משיורי כוס אשתו נתון במחלוקת חילוק יש ביניהם? ועוד, כל הדין של איסור שתייה משיורי כוס של אשתו נתון במחלוקת ראשונים, ועל פי שיטת רוב הראשונים אין כלל איסור לשתות משיורי כוסה, כנ"ל פרק ב, ומה הטעם להוסיף איסור אף במקרה זה?

ומה שכתב השולחן ערוך להחמיר בענין, אינו אלא מפני שנהגו כן, ועל כן במקום שיש צורך

נראה שניתן להקל בזה, כפי שכתב ב'שולחן גבוה' (ס"ק ז): "הילכך הבו דלא להוסיף עלה, ובטעם כל שהוא יש להתיר".

כמו כן הוסיף להחמיר הש"ך בס"ק ח: "שמכיון דקיי"ל שלא ישתה משיורי הכוס שלה, כל שכן שלא יאכל משיורי מאכל שלה" (אולי ניתן למצוא לחומרא זו יסוד בספר ה'פרדס' סי' רעא). אבל ה'ארחות חיים' (ח"ב ע' קלז) כתב: "ולאכול זה מה שהותיר זה - מותר", והביאו להלכה ה'בית יוסף' ב'בדק הבית'. ויש לתת סברא לחילוק שבין משקה ומאכל, שמשקה אין אפשרות לשתות יחד, ולכן באחד אחרי השני יש חיבה, מה שאין כן במאכל, שהרי ניתן לאכול יחד, והרי נמנעים מכך, ואז באכילה אחד אחרי השני אין משום חיבה.

הרמ"א הביא חומרא זו בסוף סעיף ג, וכתב הט"ז (ס"ק ד) שכל ההקלות שיש בדין משקה (אחר מפסיק ביניהם וכדו') יש גם במאכל. ונראה שבמקום שאין המנהג כך, יש לסמוך על הרבה מן האחרונים שלא קיבלו חומרא זו.

● על בסיס חומרת הראב"ד שלבעל אסור לישון (ויש גורסים לישב) על מיטת אשתו נידה, כתב הט"ז (ס"ק ו): "ונראה דכל שכן שהיא לא תישן במיטתו, שיש לו הרהור בשכבה ובקומה. אבל ישיבה בעלמא מותר לה". ורבים חלקו עליו, ראה 'תורת השלמים' ס"ק ז, שמדברי הפוסקים משמע שמותר לה לישון על מיטתו, כפי שגם התירו לה לשתות משיורי הכוס שלו, ועל דברי הט"ז כתב שאינם מוכרחים כלל.

ואף שה'סדר טהרה' החמיר כט"ז, חלקו עליו החיד"א, הר"ש קלוגר ועוד. ובפתי"ש (ס"ק ח) כתב שאף הט"ז יודה שלא בפניו מותר לה לישון על מיטתו "דבכהאי גוונא ליכא הרהור", וכן כתב 'ערוך השולחן' סעיף יח.

עוד בעניני שינה, החמיר בשו"ת 'באר משה' (ח"ה סי' קמה) שלא לכסות את אשתו, אפילו אם זורק את השמיכה באויר. ולא ברור מקורו וטעמו.

● בעקבות פסק הרמ"א לאסור נסיעה בעגלה לטיול עם אשתו בזמן נידתה, כתב 'ערוך השלחן' (סעיף כ) שאפילו לילך לטייל יחד אינו נכון, משום שיש בזה קירוב דעת וחיישינן לתקלה. וחומרא יתרה היא, וכן כתב ה'איגרות משה' (יו"ד ח"ב סי' פג) שללכת לטייל ברגל "איני רואה בזה שום חשש איסור", וחילק שם בין נסיעה והליכה.

● בענין חומרת הראשונים על הסתכלות במקומות המכוסים (כאשר לרוב דעות הראשונים רק מקום התורף אסור), יש לדון לגבי שיער וקול האם גם הם נכללים במקומות המכוסים. מדברי הב"ח (אה"ע סי' כא ד"ה ואסור לשמוע) משמע שאסור להסתכל באשתו אפילו במקומות הגלויים! וכבר ניסו באריכות לישב את דברי הב"ח, ראה 'אוצר הפוסקים' לאה"ע ח"ט דף לד.

וכתב ב'איגרות משה' (יו"ד ח"ב סי' עה) שמקום מכוסה נחשב כך רק אם גם בביתה אין דרכה לגלותם, אבל אם, לדוגמא, בבית אינה מכסה את ראשה, שער ראשה אינו נחשב מקום מכוסה ביחס לבעלה.

לגבי קול האשה - לשיטת הרמב"ם, הרוקח ואחרים ודאי שאין איסור לשמוע קול אשתו נדה, שהרי מותר להסתכל במקומות המכוסים, אך יש להסתפק לדעות האוסרות האם קול נחשב כמקום מכוסה. היפתחי תשובה' (ס"ק י) צידד לאסור, וכן ב'לחם ושמלה' (ס"ק כ), אך ביפרי מגדים' ס"י עה, 'פרישה' אה"ע ס"י כא אות ב, 'בית שמואל' שם ס"ק ד, שו"ת 'חתם סופר' חו"מ ס"י קצ, 'אגרות משה' או"ח ס"י כו, כתבו שמן הדין אין כל איסור לשמוע קול אישתו נדה, משום שאינו חמור מהסתכלות ביופייה של אשתו נידה שמותר, ואף על פי שיש לו הנאת לב ממנה¹⁴.

בענין בשמים שעל גופה - היברכי יוסף' (או"ח ס"י ריז ס"ק ג) כתב: "בשמים של ערוה - יש מי שכתב שאסור להריח אף בשמים של אשתו נידה... מכל מקום יש להתרחק משום שלבו גס בה..."¹⁵, ומדיוק לשונו משמע שזו חומרא בעלמא, ולא מדינא.

ואף ניתן להוכיח שמותר להריח בשמים שעל גופה מדברי הימגן אברהם' (שם ס"ק ו) שלא אסרו להריח אלא בבשמים של ערוה, אבל בבשמים של פנויה שאינה נידה - מותר. מוכח שריח קל מהסתכלות, שהרי אסור להסתכל על פנויה, אך מותר להריח ריח בשמיה. ובענייננו - אם מותר להסתכל ביופייה של אשתו נידה, מותר גם להריח ריח בשמיה¹⁵.

● על בסיס חומרת התלמוד ביחס למזיגת הכוס (של יין דוקא), כתב הב"ח בשם מהר"ש מאוסטרליך: "שלא כדין עושיין בעלי בתים שמניחים את נשותיהם להגיש הקערות על השולחן, מידי דהוה אמזיגת הכוס שאסור", והש"ך (ס"ק יג) הביא דבריו.

אך הט"ז (ס"ק ג) הקשה על דברי הב"ח, וסיים שהגשת אוכל לשולחן מותר כי זו עבדות ואין בה חיבה. וכדברים האלו כתבו היסדרי טהרה' (ס"ק יח) ו'ערוך השולחן' (סעיף טו). והרב עובדיה יוסף (טהרת הבית' ע' קפט) הביא את דברי הפני משה: "כי ידוע שכל דרכם של רבני האשכנזים להחמיר בחומרות כאלה וכיוצא בהן ממינים שונים".

● מדין התלמוד שלוש מלאכות אסורה אשה נידה לעשות לבעלה. היאשכולי אסר שתי מלאכות גם על הבעל לעשות לאשתו, והוסיף 'ערוך השולחן' (סעיף יד) שגם לבעל אסור

14. ואף הפליגו שם להתיר שמיעת קול זמרה של פנויה! עיין במקורות שצינתי לעיל, ובעיקר פמ"ג 'משבצות זהב' ס"ק ב.

15. מותר לאשה נידה להתבשם ולהתקשט, על פי דברי רבי עקיבא שבת סד, ב: "כדתניא יוהדוה בנידתה' זקנים הראשונים אמרו שלא תכחול ולא תפקוס ולא תתקשט בבגדי צבעונין, עד שבא רבי עקיבא ולימד אם כן אתה מגנה על בעלה, ונמצא בעלה מגרשה". ויש להעיר כי לכאורה דברי רבי עקיבא הללו מבוססים על שיטתו כי לבעל מותר לגרש את אשתו אם מצא נאה ממנה: "בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, שנאמר 'כי מצא בה ערות דבר', ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו, שנאמר 'כי מצא בה ערות דבר', רבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה הימנה, שנאמר 'והיה אם לא תמצא חן בעיניו' (מש' גיטין ט, י). ופסק הרמב"ם בפיהמ"ש כבית הלל, ובהלי גירושין ג, כא כבית שמאי, ובכל אופן אין הלכה כרבי עקיבא, ואם כן צ"ע למה התירו כשיטתו להתקשט בתקופת הנידות?

להציע את מיטת אשתו בפניה, והסכים אתו היחכמת אדם' קטז, י.

● מדין התלמוד אסורה האשה לרחוץ פניו ורגליו. הש"ך (ס"ק טז) אסר אפילו להכין מים לרחיצה. אך ה"י (ס"ק ח) כתב להתיר, כי ללא יציקה לא מקרי רחיצה כלל. הילחם ושמלה' (ס"ק כו) והיבן איש חי' החמירו, אבל נראה שהעיקר כרוב הפוסקים שהתירו כט"ז וה'דרישה'. לכן מותר לאשה להכין אמבטיה, אפילו לרחיצת כל גופו, ולכל השיטות מותר לעשות כן שלא בפניו.

ו. מדוע הגיעו הדורות האחרונים לחומרות אלו?

על מנת לענות על שאלה זו יש לעמוד בצורה מעמיקה על השינוי שחל בקשר בין הבעל לאשתו. בדורנו, הנשים משכילות ומלומדות. יש בתים שבהם האשה היא המפרנסת העיקרית בשלבים ראשוניים של החיים המשותפים, ולעיתים אף מעבר לכך. כתוצאה מעובדה זו האשה כיום שותפה מלאה לאיש בקבלת החלטות עקרוניות וגורליות בחיי המשפחה, ביעדים אליהם שואפים וכו'.

בזמנים עברו הקשר בין הבעל ואשתו היה שונה בתכלית, ונציין דוגמא לדבר. למדנו בסנהדרין עה, א: "אמר רב יהודה אמר רב: מעשה באדם אחד שנתן עינו באשה אחת, והעלה לבו טינא, ובאו ושאלו לרופאים, ואמרו: אין לו תקנה עד שתיבעל. אמרו חכמים: ימות, ואל תיבעל לו. תעמוד לפניו ערומה, ימות ואל תעמוד לפניו ערומה. תספר עמו מאחורי הגדר, ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר... משום פגם משפחה. רב אחא בריה דרב איקא אמר: כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות". סיפור זה מדגיש עד כמה חז"ל החמירו בנושא העריות, שאפילו אם האדם מצוי בסכנת מיתה לא התירו לו לספר עם אשה מאחורי גדר! האמנם האיסור לדבר עם אשה כל כך חמור? אכן, מעשה זה בתקופתם היה חמור ביותר. הנשים לא היו מורגלות לשוחח עם גברים, ואם היינו מחייבים את האשה לעשות זאת, היא היתה נפגעת מבחינה רוחנית בצורה חמורה ביותר, כך שחז"ל העדיפו את מות החולה, משום אביזרייהו דעריות¹⁶.

16. יש גם אפשרות לפרש כי מה שרצה האיש לשוחח עמה מאחורי גדר היה בעניני תשמיש, כי מצאנו שלשון 'תספר עמו' הוא לשון עניני תשמיש, כפי שאמרה אימא שלום במסכת נדרים כ, א-ב: "שאלו את אמא שלום: מפני מה בניך יפיפין ביותר? אמרה להן: אמרה להן: אינו **מספר** עמי לא בתחילת הלילה ולא בסוף הלילה אלא בחצות הלילה", ע"ש. אמנם הרמב"ם בהל' יסודי התורה (הט) כתב 'ידבר', ומשמע לאו דוקא בעניני תשמיש. מכל מקום נמצאו למדים שלדבר עם אשה בעניני תשמיש אף שאינו רואה אותה אסור, ולדעת הרמב"ם שהובאה בתחילת המאמר הוא איסור דאורייתא. יש להדגיש עובדה זו כיום, כאשר קמה אפשרות חדשה של יצירת שיחות באמצעות התחברות לאינטרנט, ויש שהשיחות הינם בנושאי אהבים, שדבר זה אסור מדין תורה!

לפי זה ניתן להבין מה ראו חכמים בכל הדורות צורך להוסיף חומרות בעניינים אלו. כל מגע עם אשה היה עלול להוביל לחטא חמור מדאורייתא, כי כל מהות הקשר בינו לבינה היה מיני בלבד. בדורנו דבר זה השתנה, ואף בחברה דתית ניתן למצוא קשרים של עבודה וכדי בין גברים לנשים, כאשר הענין המיני כלל אינו עולה על הפרק¹⁷.

בנוסף לכך לעני"ד יש להדגיש כלל נוסף אשר מצאנו בפוסקים. יש ענין בכך שדבר טומאתה של האשה לא ייודע ברבים¹⁸. עיקרון זה מצאנו בעיקרי דינים (יו"ד כא, ד) בענין חופת נידה, האם רשאי הבעל לענוד את הטבעת על יד אשתו, והרי בשל כך יגע בה: "כדי שלא לפרסם הדבר בעיני הניצבים אם טהורה היא או לא". אותו עיקרון מצאנו בענין אחר, והוא הושטת התינוק על ידי האשה במעמד ברית מילה, שכתב ביספר הברית (השמטות והוספות עמ' תיט, ר' לעיל הערה 12) בשם ה'דרכי תשובה' (סי' קצה אות ט): "כדי שלא יכירו אז העומדים אם אשתו נידה או לא". בדורנו, שהנשים מקפידות על כבודן, יש לחוש לענין זה של צניעות, ולמעט ככל שניתן את פרסום הדבר ברבים.

ובכן, כיצד עלינו לנהוג כיום? מאמר זה אינו בא לפסוק הלכה. על גדולי הדור לתת את הדעת לשינוי ביחס לאשה בכלל, ולענייני הקרבה בין איש לאשתו בפרט. מטרתי במאמר זה לסכם את הנושא ולעורר את הענין בו. חושש אני כי ניסיון להוריד את רף החומרות בנושא (כהוראה לציבור ולא ליחידים) עלול להתפרש כפשרנות, כניעה או חדשנות (במובן השלילי של המילה), ועל כן ברצוני להאיר פן נוסף בענין.

כפי שראינו בגוף המאמר, האיסורים מזמן התלמוד היו חמישה, בתקופת הראשונים האיסורים הוכפלו, ובדורנו יש פרקים שלמים בספרי הקיצורים. עלינו לשאול את עצמנו: דבר שהיה מותר בזמן התלמוד, איך נוכל לגזור עליו ולאוסרו כדין הלכה קבועה, ולומר שכל הדורות הראשונים לא נהגו כהוגן?^{*}

17. שלא כבזמן עבר, שבו טיב הקשר בין גברים ונשים היה שונה בתכלית, ראה פירוש הרמב"ם לאבות א, ו, והשווה לפירוש שם משנה ה.

[הערת העורך: תוספת חומרות במשך הדורות מצויה בכל תחומי ההלכה, ואינה קשורה לענין השתנות מעמד האשה, וההסתמכות על הרמב"ם תוכיח, שכן דוקא הרמב"ם אינו מוסיף כלום בענין זה על ההלכות הקבועות בתלמוד! וראה עוד להלן].

18. לעיקרון חשוב זה הופנית על ידי מו"ר הרב נחום אליעזר רבינוביץ שליט"א.

* הערת העורך: לעני"ד אין זו שאלה. הרמב"ם כתב בהקדמת 'משנה תורה': "וכל בית דין שעמד אחר התלמוד בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין או הנהיג לבני מדינתו... אין כופין אנשי מדינה זו לנהוג במנהג מדינה אחרת", אבל באותה מדינה שנהגה - כן כופין, מדין "אל תטוש", ע' בפרק מקום שנהגו בפסחים, ובדיונים הנרחבים בראשונים שם על תורת המנהג והלכותיו. האמוראים אכלו אורז בליל הסדר (קיד, ב) - האם יש להתיר בגלל זה לכל ישראל לאכול קטניות בפסח? האמוראים עשו כהוגן, הספרדים עושים כהוגן, וגם האשכנזים והצפון-אפריקאים עושים כהוגן. השאלה האם הגיעה השעה לאחד את המנהגים, ואיך לאחדם,

הינדוע ביהודה' (תניינא אה"ע ס"י עט) כתב בענין צוואת ר"י החסיד, שאסר נישואין של בחור עם בחורה ששמה כשם אם הבחור, שהרי חז"ל לא חשו לזה: "דע, תלמידי חביבי, ויהיו דברים אלו חקוקים על לוח ליבך לזכרון הכלל הגדול, שאין לכל החכמים שאחר התלמוד רשות לומר דבר נגד התלמוד, והאומר לסתור קוצו של יוד מדברי התלמוד לא יחשב בכלל חכמי ישראל. ואמנם כשאנו מוצאים אחד מחכמי ישראל, המוחזק בתורה וביראה בלי ספק, שכתב בספר דבר הסותר לדברי התלמוד, אנו חייבים למשכונני נפשין לתרץ דבריו שלא דיבר רק לשעה...". וראה גם בשו"ת 'משיב דבר' לנצי"ב (ח"ב ס"י יד): "אין לנו לבדות מלבנו איסורין שלא נמצאו בתלמוד".

ובענין שלנו (דיני הרחקות) כתב הרדב"ז (ח"א סוף ס"י קסג): "שאין לחדש חומרות על ישראל מה שלא החמירו הראשונים, והלואי שישמרו כל מה שהוטל עליהם, שתפסת מרובה לא תפסת, ולא יישאר בידם לא זה ולא זה".

היא שאלה אחרת. "הורדת רף החומרות" הוא ביטוי הנשמע מגמת. כל פסיקה הלכתית חייבת להיות עניינית ומעוגנת בכללי הפסיקה.